

ĮTRAUKUSIS UŽIMTUMAS LIETUVOJE: AKTYVIOS DARBO RINKOS POLITIKOS PRIEMONIŲ IR SOCIALINIŲ ĮMONIŲ PLĖTROS PAVYZDYS

Julija MOSKVINA

LSMC SI Darbo rinkos tyrimų skyrius

A. Goštauto g. 9, LT-01108 Vilnius

El. paštas: julija.moskvina@dsti.lt

Santrauka. Neįgalieji, kaip ir kitos pažeidžiamos grupės Lietuvos darbo rinkoje, susiduria su kliūtimis siekiant įsidarbinti. Įtraukusis užimtumas yra neįgaliųjų socialinės integracijos politikos dalis. Šiame straipsnyje pristatomi du pagrindiniai šalyje egzistuojantys įtraukiojo užimtumo skatinimo instrumentai: socialinės įmonės ir aktyvios darbo rinkos politikos priemonės. Analizės tikslas – atsakyti į klausimą, ar socialinės įmonės ir aktyvios darbo rinkos politikos priemonės pagerina pažeidžiamų gyventojų grupių, ypač neįgaliųjų, perėjimą į atvirą darbo rinką. Straipsnyje, pasitelkiant retrospektyvinio palyginimo ir antrinių duomenų analizės metodus, nagrinėjami valstybės remiamų integracijos į darbo rinką mechanizmų pokyčiai. Darbe remiamasi mokslinio tyrimo „Darbo rinkos politikos priemonių užimtumui įvairiomis ekonomikos raidos ciklo sąlygomis tyrimas“ (DSTI, 2012) išvargomis, naudojamosi atsakingų šalies valstybinių institucijų ir tarptautinių organizacijų duomenimis.

Raktažodžiai: Įtraukusis užimtumas, aktyvios darbo rinkos politikos priemonės, socialinės įmonės.

Įvadas

Lietuvoje šiuo metu gyvena 236 tūkst. neįgaliųjų asmenų, kas sudaro 8 proc. šalies populiacijos. Naujausiais 2020 m. duomenimis darbingo amžiaus neįgalieji sudarė daugiau nei pusę visų neįgaliųjų skaičiaus (153 tūkst.). Dažniausiai darbingo amžiaus asmenys pripažįstami neįgaliais dėl piktybinių navikų, kraujotakos sistemos, jungiamojo audinio ir skeleto bei raumenų sistemos ligų. Sunkiausių negalią dažniausiai lemia navikai, kraujotakos sistemos ligos ir psichikos bei elgesio sutrikimai (Lietuvos Respublikos Socialinės..., 2021).

Pastaraisiais metais mažėjant bendram šalies gyventojų skaičiui, taip pat mažėjo darbingo amžiaus neįgaliųjų skaičius. Pavyzdžiui, nuo 2016 m. jų skaičius sumažėjo nuo 163 885 iki 153 651.

Asmenų su negalia ekonominis aktyvumas bei užimtumas Lietuvoje yra daug žemesnis nei visų darbingo amžiaus gyventojų. 2018 m. iš 160 000 darbingo amžiaus asmenų su negalia dirbo 47 200 asmenų (29,4 proc.), o darbo ieškojo 13 200 (8,2 proc.) tokių asmenų. Didžioji dalis – 62,3 proc. – darbo rinkoje nedalyvavo (World Bank Group, 2020). 2019 m. iš 158 tūkst. darbingo amžiaus asmenų su negalia darbo rinkoje dalyvauja tik trečdalis (29 proc. dirba, dar 7 proc. – registruoti užimtumo tarnyboje). Lietuvoje neįgaliųjų nedarbo lygis yra daug didesnis nei vidutiniškai ES. Pažymėtina, kad dirbančiųjų dalis pastaraisiais metais ne-

didėja (Valstybės kontrolė, 2020). 2019 m. atviroje darbo rinkoje darbingo amžiaus dirbančiųjų sumažėjo iki 22,6 proc. (2018 m. – 24,5 proc.).

Tuo pačiu asmenų su negalia skurdo rizikos lygis siekė 31 proc., ir buvo 10,7 proc. punkto didesnis už bendrą skurdo rizikos lygį (2019 m.) bei viršijo ES rodiklį (ES – 21,3 proc.). Statistikos departamento duomenimis, sveikatos problemų turinčių asmenų, patiriančių veiklos apribojimų, skurdo rizikos lygis yra beveik du kartus aukštesnis, palyginus su tais, kurie savo veiklai kliūčių nepatiria (žr. rodiklį „Asmenų, kurių veikla dėl sveikatos sutrikimų buvo ar nebuvo apribota, skurdo rizikos lygis, proc.“). Šis faktas rodo būtinybę ne tik stengtis pagerinti sveikatos būklę, bet tuo pačiu dėti pastangas šalinti kliūtis, dėl kurių gyventojų veikla (ypač darbinė veikla) gali būti apribota.

Europos Komisija kaip pagrindines Lietuvos neįgalųjų integracijos problemas įvardija aukštą šių asmenų skurdo rizikos lygį, žemą užimtumo lygį, efektyvių integracijos į darbo rinką priemonių trūkumą. Be to, institucinės globos pertvarka bei bendruomeninių paslaugų kūrimas šalyje vis dar yra pirminiame etape. Svarbia kliūtimi neįgalųjų integracijai į atvirą darbo rinką išlieka fizinis pastatų neprieinamumas: Neįgalųjų reikalų departamento, Informacinės visuomenės plėtros komiteto vertinimai rodo, kad nėra užtikrintas visų viešųjų pastatų, transporto, interneto svetainių pritaikymas asmenims su negalia (Valstybės kontrolė, 2020).

Atsižvelgiant į egzistuojančias kliūtis neįgalųjų dalyvavimui darbo rinkoje, tikslinga iš-tirti šalyje egzistuojančius mechanizmus, sukurtus pažeidžiamų gyventojų grupių integracijai į užimtumą, ir atsakyti į klausimą, ar minėti mechanizmai (t. y. socialinės įmonės ir aktyvios darbo rinkos politikos priemonės) pagerina pažeidžiamų gyventojų grupių, ypač neįgalųjų, perėjimą į atvirą darbo rinką.

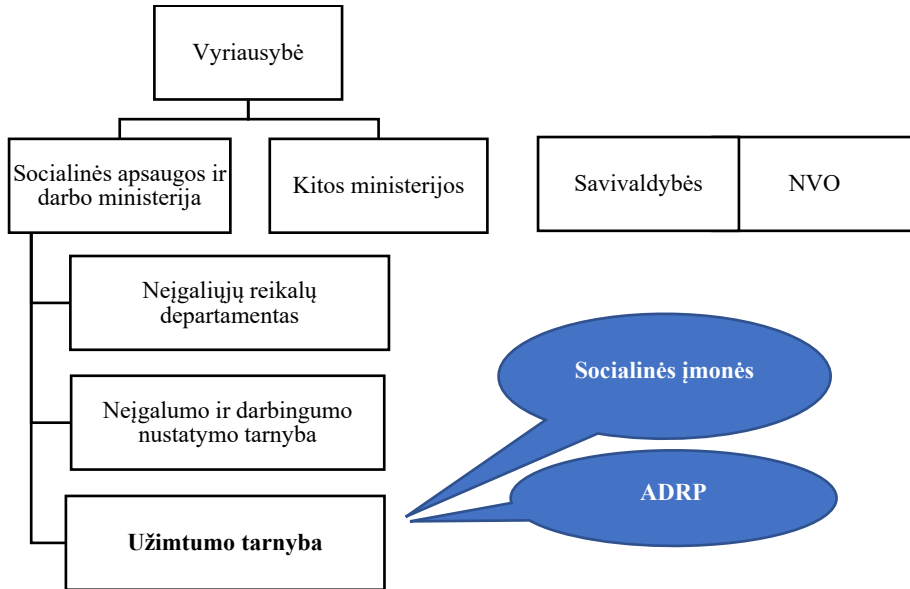
1. Pagrindinės institucijos, atsakingos už neįgalųjų užimtumo skatinimą, bei jų taikomi įtraukaus užimtumo instrumentai

Neįgalųjų integracijos į darbo rinką modelis nusakomas Neįgalųjų socialinės integracijos įstatyme (1991). Socialinės integracijos proceso pradžia – darbingumo nustatymas, kurį įgyvendina Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba, įvertinusi asmenų sveikatos būklę ir galimybes atlikti turimos kvalifikacijos darbus, įgyti naują kvalifikaciją ir dirbti darbus, nereikalaujančius profesinės kvalifikacijos, kai yra panaudotos visos galimos medicininės ir profesinės rehabilitacijos bei specialiosios pagalbos priemonės. Pirmiausia įvertinama, ar asmeniui tikslinga dalyvauti profesinės rehabilitacijos programoje. Kitas žingsnis – kreipimasis į Užimtumo tarnybą, kuri sudaro asmens individualų profesinės rehabilitacijos planą ir išduoda siuntimą į profesinės rehabilitacijos paslaugas teikiančią įstaigą. Užimtumo tarnyba taip pat yra atsakinga už pagrindinių neįgalųjų integracijos į darbo rinką instrumentų – aktyvios darbo rinkos politikos priemonių (toliau ADRP) bei socialinių įmonių – įgyvendinimą ir administravimą.

Tiek socialinės įmonės, tiek ADRP yra taikomos siekiant padidinti tam tikrų gyventojų grupių užimtumo galimybes, skatinti grįžimą į darbo rinką. Kalbant apie neįgalųjų tikslinę grupę, tiek dalyvavimas ADRP, tiek įdarbinimas socialinėse įmonėse savo reglamentavimu jiems yra vienodai prieinamas. ADRP atveju neįgalieji yra viena iš papildomų užimtumo

rėmimo požymių turinčių grupių, t. y. turi pranašumą dalyvauti priemonėse palyginus su tokių požymių neturinčiais bedarbiais (TAR, 2016-07-05, Nr. 18825). Socialinių įmonių atveju neįgalieji kartu su vyresniais kaip 50 m. amžiaus bei ilgalaikiais registruotais bedarbiais priklauso tikslinėms, įdarbinimo teise minėtose įmonėse turinčioms, grupėms (TAR, 2019-10-09, Nr. 16065).

1 pav. Pagrindinės institucijos, atsakingos už neįgaliųjų užimtumo skatinimą

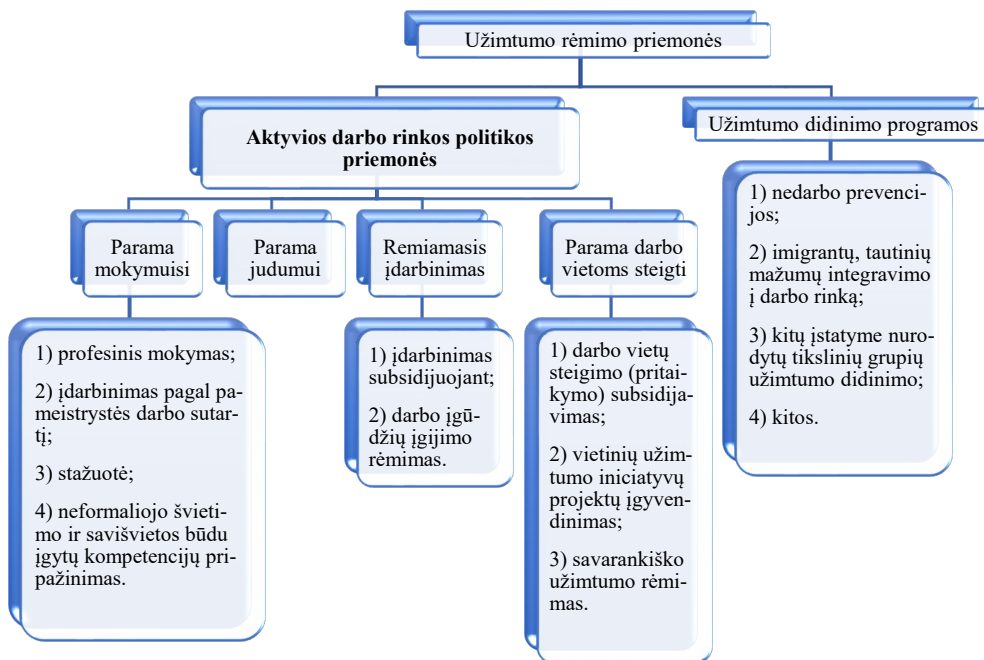
2. Neįgaliųjų dalyvavimas aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse

Užimtumo įstatymas (TAR, 2016-07-05, Nr. 18825; ir anksčiau galiojęs Užimtumo rėmimo įstatymas (Valstybės žinios, 2006-06-30, Nr. 73-2762)) numato didelę įvairovę priemonių, nukreiptų į bedarbių (atskirais atvejais kitų darbo ieškančių ar įspėtų apie atleidimą asmenų) integraciją į darbo rinką. Remiamo įdarbinimo, savarankiško verslo, teritorinio mobilumo priemonės bei mokymas yra pagrindinės ADRP įgyvendinimo sferos.

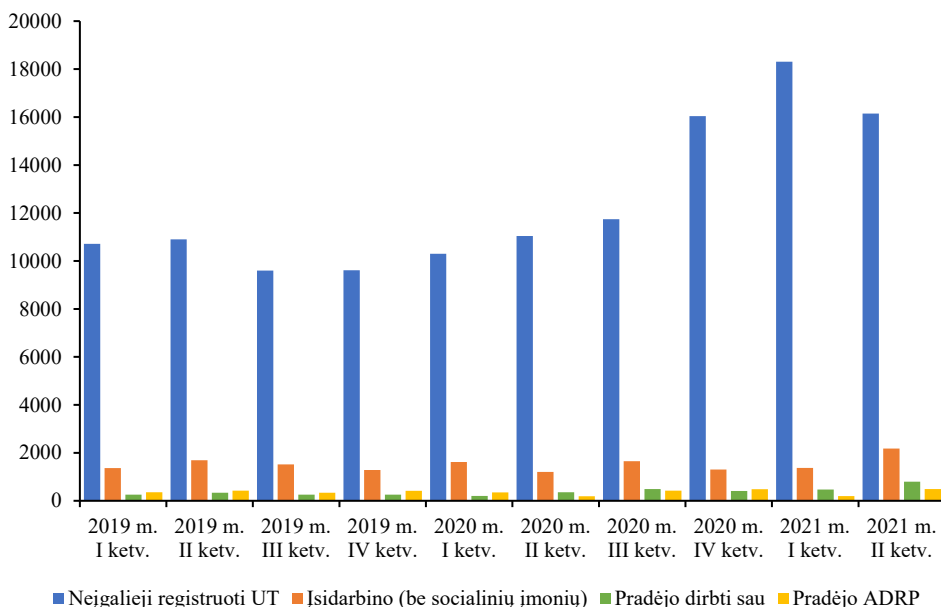
Menkas neįgaliųjų dalyvavimas ADRP gali būti paaiškinamas žemu bendru neįgaliųjų ekonominiu aktyvumu. Kasmet į Užimtumo tarnybą kreipiasi 6–8 proc. (9–13 tūkst.) neįgaliųjų asmenų, kas iš dalies siejama su menku informuotumu apie įdarbinimo rėmimą ar baime prarasti socialines ar kitas išmokas (Lietuvos neįgaliųjų draugija, 2018; VšĮ Jaunimo karjeros centras, 2013).

Nors dalyvavimas ADRP reikšmingai padidina neįgaliųjų tolesnio įsidarbinimo galimybes (Darbo ir socialinių tyrimų institutas, 2007; 2010), jų dalis tarp bendro ADRP dalyvių skaičiaus yra menka.

2 pav. Lietuvos Respublikos Užimtumo įstatyme numatytos aktyvios darbo rinkos politikos priemonės ir užimtumo didinimo programos, kur gali dalyvauti neįgalieji

3 pav. Neįgalieji, registruoti Užimtumo tarnyboje (Užimtumo tarnybos duomenys, žmonių skaičius)

Nepaisant didelės priemonių įvairovės, neįgalieji dažniausiai dalyvauja darbo vietų steigimo subsidijavimo priemonėje. 2015–2019 m. minėtos priemonės dalyvių struktūroje neįgalieji sudarė beveik 90 proc. (BGI, 2020). Kita priemonė, kur neįgaliųjų dalis buvo kiek nors svaresnė – tai įdarbinimo subsidijuojant priemonė. Čia neįgalieji minėtu laikotarpiu sudarė kiek daugiau nei dešimtadalį visų dalyvių. Kitose priemonėse, analizuojant pagal tikslines bedarbių grupes, neįgaliųjų dalyvavimas yra dar mažiau pastebimas – jie sudaro nuo 2 iki 6 proc. tokių priemonių, kaip mokymas, vietinių užimtumo iniciatyvų projektai, savarankiško užimtumo rėmimas, bendrojo dalyvių skaičiaus.

1 lentelė. Neįgaliųjų dalyvavimas ADRP priemonėse 2015–2019 m.
(Užimtumo tarnybos duomenys pagal BGI, 2020)

Priemonė	Proc.
Darbo vietų steigimo subsidijavimas	89,5
Įdarbinimas subsidijuojant	11,3
Stazuotė	6,0
Vietinių užimtumo iniciatyvų projektai	4,0
Profesinis mokymas	3,3
Savarankiško užimtumo rėmimas	3,3
Įdarbinimas pagal pameistrystės sutartį	2,9
Darbo įgūdžių įgijimo rėmimas	2,5

Turime pastebėti, kad priemonės, turinčios svarbų poveikį ilgalaikėms asmenų perspektyvoms šiuolaikinėje darbo rinkoje, t. y. profesinis mokymas, stazuotė, darbo įgūdžių įgijimo rėmimas, turi labai menką dalį neįgaliųjų dalyvių.

3. Neįgaliųjų užimtumas socialinėse įmonėse

Nuo Socialinių įmonių įstatymo (Valstybės žinios, 2004-06-19, Nr. 96-3519) priėmimo 2004 m. socialinių įmonių skaičius išaugo kelis kartus: nuo 13 įmonių 2004 m. iki 186 įmonių 2017 m. Vėliau socialinių įmonių skaičius pradėjo mažėti ir 2021 m. šalyje jau veikė 109 įmonės (žemiau yra aptarti šį procesą lėmę veiksniai). Socialinių įmonių steigimosi augimo metu Lietuvos socialinių tyrimų centro darbuotojai nusprendė ištirti šį pažeidžiamų gyventojų įtraukties įrankį ir 2011–2012 m. buvo įgyvendintas mokslinis projektas „Darbo rinkos politikos priemonių užimtumui įvairiomis ekonomikos raidos ciklo sąlygomis tyrimas“ (Lietuvos socialinių tyrimų centro Darbo ir socialinių tyrimų institutas, 2013). Remiantis C. Davister, J. Defourny ir O. Gregoire (2004); J. Defourny ir M. Nyssens (2008), D. Jones ir W. Keogh (2006) darbais buvo išskirtos šios pagrindinės vertinimo sferos: socialinėse įmonėse dirbančių tikslinių grupių struktūra ir dinamika, veiklos, nukreiptos į jų darbo integracijos skatinimą, bei kitos socialinės integracijos veiklos. Socialinių įmonių vertinimas integruojant pažeidžiamas grupes į darbo rinką buvo atliktas naudojant dokumentų analizės, turinio analizės, socialinių įmonių atstovų ir ekspertų tikslinės grupės interviu metodus.

Lyginant Lietuvos socialinių įmonių sektoriaus plėtrą su Vakarų Europos tendencijomis, tyrimo metu pastebėta, kad šalyje vykstančius procesus galima priskirti prie darbo integracijos paslaugų augimo tendencijų. Vis dėlto Lietuvos socialinių įmonių darbo integravimo me-

chanizmų analizė parodė, kad pažeidžiamoms gyventojų grupėms skirtų įdarbinimo paslaugų struktūroje vyrauja nuolatinių subsidijuojamų darbo vietų kūrimas neįgaliesiems, t. y. remiamas užimtumas ne atviroje, o uždaroje darbo rinkoje. Pereinamasis užimtumas ir ekonominis darbo vietų tvarumas kaip vyraujantis integracijos mechanizmas, apibrėžtas C. Davister ir kt. (2004), buvo ir (kaip parodė šiuolaikinių tendencijų analizė) yra praktiškai nepastebimi Lietuvos socialinėse įmonėse. Tyrimas parodė, kad didžioji dauguma analizuotų įmonių neatitiko pagrindinių socialinės ekonomikos sektoriaus savybių (efektyvios konkurencijos skatinimas, gauto pelno reinvestavimas, solidarumo principai; lankstus socialinių inovacijų taikymas; aktyvus pilietinis dalyvavimas). Socialinių įmonių skaičius ir jų veiklos sritys nedaro įtakos vietinės ekonomikos struktūros pokyčiams, o gaunama valstybės parama daugeliu atvejų iškreipia konkurenciją. Minėto tyrimo atlikimo metu šalyje nebuvo sukurta kontrolės mechanizmo, pagal kurį socialinės įmonės būtų atskaitingos suinteresuotoms grupėms. Atsisakymo suinteresuotiems veikėjams praktiką vykdė tik socialinės įmonės, savo veikloje palaikančios glaudų bendradarbiavimą su neįgaliesiems atstovaujančiomis NVO. Kitas išskirtinis Lietuvos socialinių įmonių bruožas yra savanoriško darbo nebuvimas (Moskvina, 2013).

Tyrimo metu nustatyta, kad iš visų tikslinių grupių, kurioms numatytas rėmimas įsidarbinant tiek socialinėse įmonėse, tiek socialinėse įmonėse neįgaliesiems, dominuoja neįgalieji (tyrimo atlikimo laikotarpiu – 92 proc.). Be to, asmenys su sunkiausia negalia buvo įdarbinami daug rečiau. Įmonių veikla nėra orientuota į perėjimą iš apsaugoto užimtumo į atvirą užimtumą. Tik keletas įmonių vykdė mokymo darbo vietoje veiklas ir pritaikė darbo vietas neįgaliesiems. Kalbant apie įstatyme numatytą socialinės integracijos veiklą, paaiškėjo, kad dažniausiai ji vykdoma tik formaliai, organizuota neatsižvelgiant į neįgaliųjų poreikius ir nėra kontroliuojama. Tyrimo metu nustatyta aukšta darbuotojų kaita įmonėse (2 lentelė) leido daryti prielaidą, kad darbo sąlygos daugumoje įmonių nebuvo palankios.

2 lentelė. Įdarbintų ir atleistų socialinių įmonių darbuotojų skaičius
2011–2012 m. (Ščerbickaitė, 2013)

	IŠ VISO	Socialinės įmonės	Neįgaliųjų socialinės įmonės
Socialinėse įmonėse per laikotarpį naujai įdarbintų tikslinėms grupėms priklausančių asmenų skaičius	2310	694	1616
Atleistų iš darbo dirbančiųjų skaičius / iš jų tikslinėms asmenų grupėms priklausančių asmenų	2144 / 1667	779 / 504	1365 / 1163

Tyrimo metu gauti rezultatai buvo pristatyti atsakingoms institucijoms, socialinių įmonių veikla buvo nagrinėjama ir aptariama tiek instituciniame lygmenyje, tiek viešojoje erdvėje. Kylantis spaudimas labiau kontroliuoti viešuosius finansus, atitenkančius socialinėms įmonėms, iššaukė eilę Socialinių įmonių įstatymo pakeitimų. Galiausiai 2021 m. pirmąjį pusmetį šalyje veikė 111 socialinės įmonės statusą turinčių įmonių (Užimtumo tarnyba, 2021). Mažėjantis socialinių įmonių skaičius gali būti siejamas su šiais minėto įstatymo pakeitimais: iki 75 proc. buvo padidinta pelno reinvestavimo dalis, pakeisti subsidijų mokėjimo terminai ir dydžiai, numatyta įdarbintų asmenų su sunkia negalia dalis – 10 proc., kt. Be to, šalyje vystosi

ne tik Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos atsakomybėje esančios socialinio verslo iniciatyvos. Vakarų šalių socialinio verslo idėjų realizavimo imasi kitos šalies institucijos. Pavyzdžiui, 2015 m. ūkio ministras patvirtino Socialinio verslo koncepciją (TAR, 2015-04-03, Nr. 5148), kuri remiasi Europos Komisijos Socialinio verslo iniciatyva, o 2017 m. buvo patvirtintos Socialinio verslo vykdymo pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonės gairės (TAR, 2017-11-10, Nr. 17669). Šios iniciatyvos skirtos skatinti socialinio verslo įvairovę (pralenkiančią Socialinių įmonių įstatymo rėmus) bei numato socialinio poveikio vertinimą. Deja, kol kas trūksta duomenų apie jų indėlį į įtraukaus užimtumo plėtrą.

Pastarųjų metų situacija rodo tolesnę orientaciją į uždarosios darbo rinkos neįgaliesiems rėmimą per socialines įmones. Jungtinių Tautų pastabos ir Valstybės kontrolės išvados (Jungtinių Tautos 2016; Valstybės kontrolė, 2020) nurodo į būtinumą skatinti asmenų su negalia grįžimą į darbo rinką, jų socialinę integraciją bei mažinti socialinę atskirtį, tačiau socialinių įmonių veiklos vertinimai rodo, kad asmenų su sunkia negalia jose įdarbinama mažai (6 proc.), išlieka didelė darbuotojų kaita (33 proc.). Tokiomis svarbiomis darbo integracijos priemonėmis, kaip subsidijos darbuotojams mokyti, darbo aplinkos, gamybinių ir poilsio patalpų pritaikymas, 2019 m. nepasinaudojo nė viena socialinė įmonė. Rengiami darbinių ir socialinių įgūdžių lavinimo ir socialinės integracijos planai ir juose numatytos priemonės nėra pritaikytos konkrečios įmonės tikslinių grupių specifiniams poreikiams.

Apibendrinant, galima teigti, kad valstybės pagalba išlieka labiau orientuota į uždara darbo rinką. Tai galima iliustruoti Valstybės kontrolės pateikiamais duomenimis apie užimtumui remti skiriamo finansavimo paskirstymą 2019 m. (Valstybės kontrolė, 2020) – 82 proc. lėšų iš 40 mln. eurų buvo skirta socialinėms įmonėms, o 18 proc. – ADRP ir profesinės reabilitacijos paslaugoms. Tuo pačiu atviroje darbo rinkoje 2019 m. asmenų su negalia dirbo 3 kartus (35,7 tūkst.) daugiau nei socialinėse įmonėse (10 tūkst. asmenų). Menkas ADRP finansavimas apsunkina kitų darbdavių skatinimą įdarbinti neįgaliosius, o didelę dalį ribotų išteklių nukreipiant socialinėms įmonėms atvira darbo rinka išlieka nepasiruošusi įdarbinti asmenis su negalia.

Išvados

Nagrinėjant šalyje taikomų pažeidžiamų gyventojų grupių, tarp jų ir neįgalųjų, integracijos į darbo rinką priemonių normatyvinį konstravimą ir įgyvendinimą iš įtraukaus užimtumo pusės, matyti, kad neįgalųjų dalyvavimas atviroje darbo rinkoje skatinamas mažiau, nei dalyvavimas apsaugotame užimtume, įsidarbinant socialinėse įmonėse. Neįgalųjų integracijos į darbo rinką įrankių įgyvendinimui skiriamo finansavimo struktūra sudaro itin palankias sąlygas socialinėms įmonėms palyginti su kitais rinkos dalyviais, galimai ketinančiais įdarbinti neįgalų asmenį, tačiau tokio statuso neturinčiais. Nuo 2004 m. įsigaliojusios socialinių įmonių finansavimo taisyklės nelabai pasikeitė, o jų vykdomų socialinės integracijos veiklų kontrolė buvo tik formaliai sugriežtinta, iš esmės neturint įrankių lemti šių veiklų turinio.

Ankstesni aktyvios darbo rinkos politikos priemonių tyrimai iš esmės rodė teigiamus ilgalaikius neįgalųjų integracijos į darbo rinką rezultatus, tačiau neįgalųjų dalyvavimas jose

iki šiol yra menkas. Darome prielaidą, kad ADRP būtų efektyvus mechanizmas, padedantis neįgaliesiems pereiti į atvirą darbo rinką, jeigu dalyvavimas čia būtų skaitlingesnis. Iš kitos pusės, būtina labiau ištirti menko neįgaliųjų dalyvavimo ADRP veiksnius. Taip pat trūksta duomenų apie socialinėse įmonėse dirbusių, tačiau vėliau iš jų pasitraukusių asmenų tolesnį dalyvavimą darbo rinkoje. Tokia informacija padėtų atskleisti, kokių mastu socialinės įmonės prisideda prie neįgaliųjų perėjimo iš subsidijuojamo į atvirą užimtumą.

Šalyje vis dar ypač jaučiamas trūkumas priemonių, skirtų pastatų, transporto ir infrastruktūros pritaikymui neįgaliesiems. Stinga pripažinimo, kad aplinkos nepritaikymas yra vienas iš esminių trūkumų neįgaliųjų integracijos į atvirą darbo rinką kontekste. Integracinių priemonių struktūroje vyrauja subsidijos darbo užmokesčiui, tačiau darbo vietos pritaikymo bei kitų priemonių, šalinančių ar mažinančių kliūtis neįgalaus asmens veiklai, įgyvendinimas yra apsunkintas. Užimtumo tarnybos taikomos darbdavių informavimo ir motyvavimo priemonės, nukreiptos į neįgaliųjų įdarbinimą darbo vietoje, kol kas nepakankamai išplėtos. Tikslinga sudaryti sąlygas didesniai dalyvių, pavyzdžiui, verslo ar nevyriausybinių sektoriaus atstovams, įsitraukti į neįgaliųjų integracijos į darbo rinką paslaugų teikimą, taip sudarant galimybę sumažinti šių paslaugų trūkumą ir padidinti inovacijų kūrimą šioje sferoje.

Literatūra

- Darbo ir socialinių tyrimų institutas. (2007). Aktyvios darbo rinkos politikos priemonių efektyvumo tyrimas: mokslinio tyrimo ataskaita. Atliko: Okunevičiūtė Neverauskienė, L., Gruževskis, B., Moskvinas, J., Pocius, A. DSTI. Vilnius.
- Darbo ir socialinių tyrimų institutas. (2010). Mokslinio tyrimo „Aktyvios darbo rinkos politikos priemonių ir profesinės reabilitacijos programos efektyvumo vertinimas“ ataskaita. Atliko: Gruževskis B., Okunevičiūtė Neverauskienė L., Pocius A., Moskvinas J., DSTI. Vilnius.
- Davister, C., Deforny, J., Grégoire, O. (2004). Work Integration Social Enterprises in the European Union an Overview of Existing Models, Working Paper Series, 04/04, Liège: EMES European Research Network.
- Defourny, J., Nyssens, M. (2008). Social Enterprise in Europe: Recent Trends and Developments, *Social Enterprise Journal* 4 (3): 202–228.
- Jones, D., & Keogh, W. (2006). Social enterprise: a case of terminological ambiguity and complexity. *Social Enterprise Journal*.
- Jungtinės Tautos. (2016). Neįgaliųjų teisių konvencija. Baigiamosios pastabos dėl pirminės Lietuvos ataskaitos.
- Lietuvos neįgaliųjų draugija. (2018). „Neįgaliųjų individualių specialiųjų poreikių tenkinimo tyrimas, įvertinant JT Neįgaliųjų teisių konvencijos nuostatų įgyvendinimo efektyvumą Lietuvoje“, Vilnius.
- Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas. Lietuvos aidas, 1991-12-13, Nr. 249-0.
- Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2021). Statistika. Neįgalumo statistika ir dinamika. Prieiga internete: <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialine-integracija/neigaliuju-socialine-integracija/statistika-2>.
- Lietuvos Respublikos socialinių įmonių įstatymas. Valstybės žinios, 2004-06-19, Nr. 96-3519.

- Lietuvos Respublikos socialinių įmonių įstatymo Nr. IX-2251 pakeitimo įstatymas. TAR, 2019-10-09, Nr. 16065.
- Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymas. TAR, 2016-07-05, Nr. 18825.
- Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymas. Valstybės žinios, 2006-06-30, Nr. 73-2762.
- Lietuvos socialinių tyrimo centro Darbo ir socialinių tyrimų institutas. (2013). „Darbo rinkos politikos priemonių užimtumui įvairiomis ekonomikos raidos ciklo sąlygomis“, mokslinio tyrimo ataskaita. Atliko: Okunevičiūtė Neverauskienė L., Pocius A., Moskvina J., LSTC, Vilnius.
- Moskvina J. (2013). Social enterprises as a tool of social and economic policy, Lithuanian case. *Entrepreneurship and Sustainability Issues, Entrepreneurship and Sustainability Center*, 1 (1), p.45–54.
- Ščerbickaitė K. (2013). *Socialinių įmonių veiklos aktualijos*. Pranešimas. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Darbo rinkos skyrius. 2013 m. birželio 26 d.
- Užimtumo tarnyba. (2021). Socialinių įmonių sąrašas. Prieiga internete: <https://uzt.lt/soc-imonems>.
- Valstybės kontrolė. (2020). Asmenų su negalia socialinė integracija. Valstybės kontrolės ataskaita. Vilnius, 2020 m. rugsėjo 7 d. Nr. VAE-9.
- VšĮ Jaunimo karjeros centras. (2013). „Ką verta žinoti apie neįgaliųjų integraciją“, metodinė priemonė. Vilnius.
- World Bank Group. (2020). Negalios politika ir negalios vertinimo sistema Lietuvoje. Galutinė ataskaita. Vašingtonas, Briuselis ir Vilnius, 2020 m. gegužės mėn.

INCLUSIVE EMPLOYMENT IN LITHUANIA: AN EXAMPLE OF THE DEVELOPMENT OF ACTIVE LABOR MARKET POLICIES AND SOCIAL ENTERPRISES

Julija MOSKVINA

Department of Labour Market Research
of the Institute of Sociology at the LCSS
A. Goštauto st. 9, LT-01108 Vilnius
E-mail: julija.moskvina@dsti.lt

Summary. Disabled people together with other vulnerable groups in the Lithuanian labor market face multiple barriers to employment. Inclusive employment is part of a social integration policy for people with disabilities. The paper presents two main instruments for promoting inclusive employment in Lithuania: social enterprises and active labor market policies (ALMP). The aim of the analysis is to answer the question whether social enterprises and active labor market policies improve the transition of vulnerable groups, especially the disabled, to the open labor market. The article examines the changes in state-supported labor market integration mechanisms using retrospective comparison and secondary data analysis methods. The work is based on the findings from the research “Labor market policies for employment in various conditions of the economic development cycle” (DSTI, 2012), and opensource data provided by the responsible state institutions and international organizations.

The analysis of the normative construction and implementation of measures for the integration of vulnerable groups of the population, including the disabled, into the labor market performed from inclusive employment approach showed that the participation of the disabled in the open labor market is less promoted than participation in sheltered employment. The structure of funding for the integration of the disabled into the labor market creates particularly favorable conditions for social enterprises in comparison with other market participants who may intend to employ a disabled person as well but do not have an appropriate status. Even if the rules on the financing of social enterprises were slightly changed during the time, the control of their social integration activities was partially tightened with no means to influence the content of these activities.

Previous research on active labor market policies have generally shown positive long-term integration of people with disabilities into the labor market, however, participation of people with disabilities in ALMPs is still low. There is still a big demand for buildings, transport, and infrastructure adjustment to the needs of people with disabilities. There is also a lack of recognition that adaptation of environment is one of the key issues in the context of the integration of people with disabilities into the open labor market. Integration measures such as wage subsidies are still dominant, but the implementation of job place adjustment and other measures that remove or reduce obstacles to the functioning of a disabled person are hampered. The information and motivation measures in the workplace applied by the employment services for the disabled are not yet sufficiently developed. Involving a wider range of actors, such as business or non-governmental actors, in the provision of services for the integration of people with disabilities into the labor market would enable to reduce gaps and increase innovation in this area.

Keywords: older people, learning, adult education policy.